

A woman in traditional Basque dress, including a red headscarf and apron over a light blue dress, is seated on a wooden chair, spinning wool on a traditional wooden spinning wheel. The room is rustic, with a dark wooden ceiling and walls. Several ears of corn are hanging from the ceiling in the upper left corner. The lighting is warm and focused on the woman and her work.

astola

ikerketa eta historia

DURANGALDEKO URTEKARIA

19.zk 2025 • 7€

Oro

 Justo Alberdi | Txelu Angoitia

2016an hasi nintzen, errekan gora,
bide topetan, ea aldaparik ez ei dagoen
leketan puzka eta datu bila, nekienaz gain
jendeak ekiena batzeko. Eta hasteko, izenari
buruzko hausnarketatxoa dakart:

Oromiño da hangoontzat ibar edo
inguru osoa: behetik gora Trazaolatik
Oxinbaltzara, eta Etxandietatik Artatzara,
ezker-eskuma, herri basoak barru.

thiðo

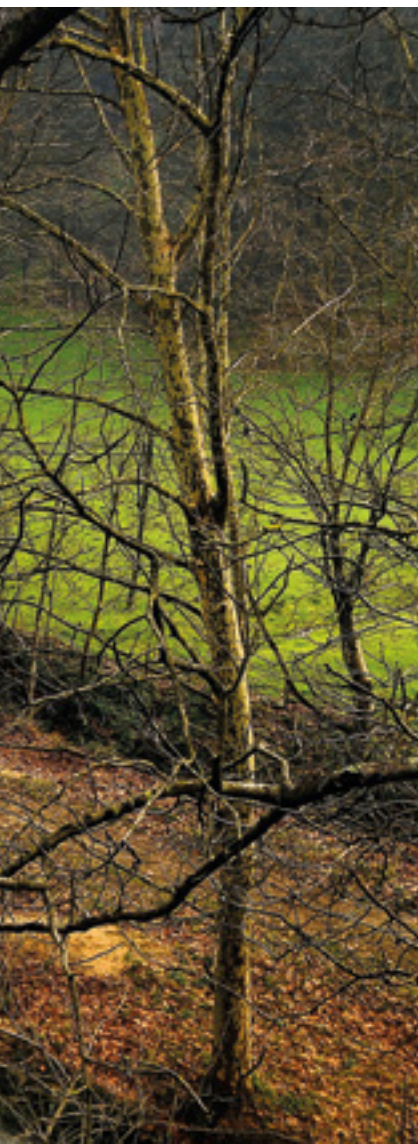
ERREKA

Oromiño

ERREKA HIRU UDALERRIRENA DA

Iurreta, Amorebieta-Etxano 1951tik (lehen bi ziren) eta Muxika 1965etik (lehen Ibarruri). Herri bakoitzak bere arabera erabili du izena, Oromiño, Orobio, bada Orobios esaten duenik ere gazteleraz. Eta erreka erdigunean dago Oromiño auzoa, etxe multzo nagusia eta Auzo Eskolak osatzen duena.

 Belatxeko ur jauziak. Juan Kruz Badiola "Trape".

 ROMIÑO ERREKA. 7 km. luzean, Oiz mendiko hegomendebalde magaleko urak batuta, Berriz parteko Undokortak eta Maume aldeko Sorgintokik bat egitean, “Sallunte” baserriaren oste-barrenean hartzen du izena, Muxika eta Berriz arteko muga. Gero, lurretako “Guardia” baserrien ostean elkartzen da Ibaizabal ibaiarekin, nahiz eta ura eman dien Amorebieta-Etxanoko Berna auzoko ola eta errotari ere. Eta bidean zehar batzen zaizkio: Mendebaldetik, Ibarruriko Bargoste, Goraño, Kataran, Luku, Ametzola eta Etxanoko Bekoerreka, eta Ekialdetik, lurretako Kere-xaga, Zelaño, Askorre eta Kataño. Ur guzti honen indarraz baliatuz, gure arbasoek, industria sortu zuten ertzetan: Errotak, olak, turbinak eta abar.

NOAN BA. ARRANKARIEN LEGEAN. BEHETIK GORA.

BERNAko Bide-Ondo jatetxea eta Zierrena base-riaren arteko bidean behera, Ibaizabal aldera dago:

Errota. 1950. aldera zarratu zen. Dagoena, etxepeko arkua eta osteko antepara hutsa dira. Ura, Olatik hartzen zuen. Eta bidexkan aurreratxoago daukagu

Ola eta antepara. Bistan daude olako hormak eta goiko errepidetik, antepara. Ubidearen sorrera gero aipatuko dugu. Azken partean kobrezko galdarak

egiten zituzten. Lanean 7-8 bat egongo ziren eta 50. hamarkadaren hasieran zarratu zen.

**AIPATZEKOA DA. JUAN DE HERRERA.
FELIPE II.AREN GORTEKO ARKITEKTOAK
1588AN ASMATURIKO BURDINA BARRAK
EBAKITZEKO INGENIOA. HEMEN MUNTATU
ZELA 1591N. ESPAINIAR ERREINUAN
LEHENA.**

1957an, Celulosas del Nervión, S. A. papertegiak erosi zizkion Bernako Markesari ola bera - uraren eskubidea barne - eta lurrak.

lurreta aldera egin ezker, biribilgunea pasatuta, eskuman, errepidea eta Ibaizabal artean, **GUARDIA** etxeak daude. Hauen ostean egiten du bat Oromiño erreka Ibaizabalekin. Bataren atzea frontoia zen (1936an txukunduta). Eta parean, erreka ertzean, oraindik, lixiba-harri bi daude. Etxe alboan zeukan Maximo Arrue “peskariak”, arrain haztegia. Maurizia emazteak saltzen zituen gero, Bilbon, tranbian joanda.

Biribilgunean, errepidea gurutzatuta, ezkerrean, Eliza, 1957ko abuztuaren 7an inauguratua. Lehen Txikoria fabrika izana eta aurretik **Koipe fabrika**. Papertegiarena da eta alboan dauka auzo-txokoa.

Autobidepetik aurrera, egur-parke osteko zubia pasatuta, **TXIRGUENA** dago. Errekan bertan, gainera, Presa eta olarako ubidea. Eta zubitik aurrera eginez, ezkerrean, Etxebarrikola eta aurrean burdinola izanaren hormak aurkituko ditugu, frontoi lez. Zuzen joanda, Amorebieta-Etxanoko uren araztegia eta presa daude, gaur egun berau hornitzeko.

📷 Erdiko errota.

📷 Erdiko errotako makinak.

Eskumako gurdibidetik, Gernikarako bidera (C-3332) helduko gara. Bidean behera, ezkerreko baserri ederra parez pare izango dugu: **TRAZAOLA**. Burdinola izandakoa. Famatua bertako ugalketarako idizkoa, baita txakolina eta sagardoa ere. Baserrirako bide hasieran, zubi ederra dago. Azpian lixiba harria zegoen. Inguruko baserrietatik etortzen ziren burdiekin arropa eta izarak garbitzera.

JON IRAZABAL AGIRREK ESANA. 1830EKO NEGUAN URAK ERAMAN ZUEN. DIPUTAZIOAK PROBISIONALKI EGURREZKOA EGIN ETA 1831N ZUBI BERRIAREN PROIEKTUA FRANCISCO MARÍA DE AGUIRREK EGIN ETA ERREMATEA GALDAKAOKO BAUTISTA AGIRREK HARTU ZUEN. DOKUMENTAZIOAN AIPATZEN DA "LA FERRERÍA ARRUINADA DE TRAZAOLA. NOTORIA EN LA BARRIADA DE OROBIO. JURISDICCIÓN DE LA ANTEIGLESIA DE IURRETA".

Amorebieta-Etxanon sartuta, ezkerrean **Kamiñeru** etxea izana dago (1865ekoa) eta **KATIA baserri-taberna**. Lehen, etxe aurrean, herri arteko "katea" zegoen lehenago eta hortik izena. San Estebanetan erromeria egiten zen, abenduan 26,27,28an.

Aurreko bidegurutzean **MONTORRE** deritzona dago. *Hermandade leku* honetan elkartzen ziren *gizon onak* (inguruko baserrietako ordezkariak). Eskumara, erreka izkinan **Errementaria** (Patxi Uribarrena) eta **perratzailea** (Txomin) zeuden. Gaur egun, etxe berri dotorea da. Beste aldean, berriz, **Beheko errota**. Ikusgai daude, ubidea, antepara eta etxepeko gurpilak zein barruko harri bat eta garabia. Hor eraiki zuen gerra sasoiari, Leontzio Aizpuruak **Okindegia**, 1961/2an erre zena.

Buelta eman eta bidean, **Krispiñena** etxe bikoitzean zeuden: **Estankoa** eta **Taberna**, jenderik gehien bazten zuena. Aurreratxoago, eskumako galtzada zaharra hartuta, **Presa**, berezia egiturari eta **Zubi zaharra**, "erromatarra" edo. Zelaitik bistan, berriz, **OROMIÑO AUZOA**. Ezker aldean, laba aurreko zubitik lehenengo etxea **Erdiko errota** da. 1600ean bazegoen zerrendetan. Oraindik martxan eta ikusgai ditu arkupeko gurpilak, harriak eta tresneria. Etxe ostean, auzoko zubiraino antepara eta presa ere badaude. Aurrerago ezkerreko 2. etxea, **Erdikola** da, burdinola nagusia izana. Aroztegia ere bai. Antonio de Echavarría y Aranaz, arotza ezkondu zen bertako alabarekin 1902an. Eta etxe osterako bidean gorantz, eskuman **Auzo eskola** izana ikusiko dugu. Zuzen doan galtzadan laster baten, **Arzubia** eta **presa** izango dira. Gaur egun ubide eta horma arrastoak baino ez dira gertzen. Guardiatik honaino, erreka da lurreta eta Amorebieta-Etxanoko muga.

Oinbidean aurrera eginda, egurrezko zubitxo bat gurutzatuta gutxira, **TXOSNA** agertuko da. Muni- ketako aldapa eta Artatzako bidea hasten dira hemen. Bide ertzeko etxea Ibarruri da. Bere aurrean mugarria dago: lurreta, Muxika eta Amorebieta-Etxano jartzen duena. Alboko etxea, erreka aldera, **Makinetxea** zen, lurreta. Turbina martxan zuen mende honen hasieran. Forjas de Amorebieta zen jabea. Etxe ostean antepara hutsa geratzen da eta etxe aurreko **Ferratokiaren** arrastorik ez dago. Perratzaileak Fdez. de Arroiabe aita-semeak ziren.

Etxartetik, Artatzarako bidean, zubian ezkerrean, **Goiko errota** (Ibarruri) dago. Etxe ostean, gorago- ko presatik lurpeko ubidea eta antepara hutsa dagoz eta etxepeetik beheko makinetxerako ubide izana baino ez. Bidean eskumatara Ortuberri lorategia, eta ezkerretara, Galtzada zaharreko zubia eta **OLABARRI** (lurreta). Burdinola izan zen, gero makinetxea. 1965 aldera gelditu zen. La Ferretera Vizcaina zen jabea.

Bernako errota

Maumeko Presa, errota eta ola

Maumeko errota.

Guardia ostea, Oromiño eta Ibaizabal elkartzen diren tokia.

📷 Erdiko errotako antepara.

📷 Erdiko errotako presa.

Bidean gora, ezkerreko zementuzkoan, **Zelaño erreka** pasatu eta gero, **Herri basoetako Kofradien baskula dago** eta segidan, alde bereko landa barrenean, presa eta Olabarrirako ubide-atea. Errekan gora, landa berean, **presa eder bat**, beste barrik. Ez dago aztarnarik baina paper zaharren arabera hemen zegokeen desagerturiko **Ormaetxea ola**. Nire ustez, beheko presa inguruan.

Lasterrera, **“pontzue”**, pozu eta ur jauzi polit bat izango dugu, eta eskumaldean, **MAKINETXEA**, Elektra Larrañagarena. Atzealdean, 46 metro gora, antepara eta ubidea ditu. Inguruko abonatuak zituen, 2014an Iberdrolari saltzen hasi arte. 1898ko maiatzaren 18an lortu zuen emakida, 300 litro ur/segundoko hartzeko baimenarekin. Makina bi ditu, bat erreserban. Martxan dagoenak FRANCIS turbina eta SIEMENS alternadorea ditu, 200 KVAkoa, eta 5000 voltiotan 160 kilowatt/orduko ekoizten ditu.

Aurrerago, **Lukukorta** baserria dago. Hemendik gora erreka da Ibarruri eta lurretaren arteko muga. Erreka pasa eta ezkerreko bide akaberran, **TXARROA** dago. Erreka izkinakoa zen Santiagoren errota, baina gaur egun ez dago arrastorik.

Buelta bidegurutzera eta, erreka eskumatik, kilometro batera **OSINBALTZAN** gaude. Ezkerretara, errota. Antepara hutsa eta harriak, etxepean, baita gurpilak eta errekarako ubidea, makineterakoa hasten den ondoan.

Bidean aurrera, eskuman, **Makinetxea**. Bertarako ubidea 100 bat metro atzerago dago. Ura, Poto eta Belatxeko presako ubide banak hornitutako anteparatik dauka hodi sendo baten bidez. Arratiako tranbiari eman zion indarra 1900-1964 artean eta Lemoaraino zeukan linea airetik. 30en bat urtera jarri zen berriz martxan eta gaur egun Iberdrolari saltzen dio.

 Makinetxe aurreko pontzue.

📷 Mozolo tokiko Makinetxea.

📷 Makinetxeko barrualdean.

📷 Oromiño auzoa.

📷 Maumeko ola.

📷 Justo Alberdi Maiorako aitzeko ur jautzian. Juan Kruz Badiola "Trape".

📷 Olabarri.

Ormaetxea olako presa.

Maumeko errotako barrukalea.

Ezkerrerako bidean gorantz dago **Oxinbaltza baserria**, gaur egun **Lapazaran Txakolindegia**. Pausu gutxira, eskuman, **Oxin famatua**. Bertara, Makinetxearen alboko zubitik, erreka izkinatik igo behar da. Metro gutxitara dago Maumeko Errota eta Olarako basabidea eskumatara. Erdigunean hiru-lau ur jauzi eder eta Belatxeko presa daude baina eskas dagoela eta, berritik goaz.

Aldapan gora, **Errotazarre** dago. Dotorea baina berria ei da, ze erre zen zaharra gorago zegoen. Presa eta ubidea bai baina harririk ez dago. Gorago, Poto eta kilometro batera, eskumara, **MAUME** dago. Plazan, eskola-txokoa eta Eliza artetik, Maumeko ataria seinaleari jarraituz, beheko bide amaieran, **Mau-mebekoa** baserrira helduko gara.

Aurrean behetik gora, **errota, antepara eta presa daude**. Barruan ikusgai, gela, harriak eta garabia. **MAUMEKO OLAK** bistan ditu aztarnak. Argi turbina ipini zuten 50.eko hamarkadaren erdi aldera, 80kora arte edo iraun zuena.

Oromiño errekek ofizio askoren kokaleku izan zen: bendejerak, harginak, saskigileak, ikazkinak, garraiolariak, barberuak... asko izan ziren. Erreportaje hau ikerketa lan zabalago baten laburpena da. Errekan gora eta behera batutakoak eta aurkitutakoak Gerediaga Elkartearen Dokumentategian jasota geratuko dira epe laburrean.